

Motion till riksdagen

1987/88:Ub21

av Ylva Annerstedt m. fl. (fp)

med anledning av prop. 1987/88:109 om urval
m. m. till högskoleutbildning

En av de mest betydelsefulla förändringar som skedde i samband med högskolans omdaning under andra hälften av 1970-talet var införandet av reglerna om det vidgade tillträdet. Den politiska målsättningen, om vilken det i huvudsak rådde enighet, var att med bl. a. förändrade antagningsregler skapa en "högskola för alla".

Rätt snart blev det uppenbart att tillträdesreglernas utformning i vissa avseenden ledde till en konflikt mellan skilda mål som finns för högre utbildning. Att bereda "nya" grupper tillträde kunde i vissa sammanhang komma att stå i motsats till berättigade önskemål om att ungdomar som lämnar gymnasiet skall få en högskoleplats utan onödig väntan. En annan uppenbarkonflikt kom att stå mellan många sökandes ambitioner att studera, till vilket de uppmuntrades av tillträdesreglerna, och deras bristande förkunskaper.

Under åren som har gått sedan de ny tillträdesreglerna trädde i kraft har vissa förändringar beslutats, ofta på initiativ från folkpartiet. Så har t. ex. föreningsmeriterna tagits bort och kvoten för sökande från gymnasiet har ökat.

Den nu föreliggande propositionen innebär att vissa ytterligare angelägna förändringar föreslås. Dessa är emellertid inte tillräckliga för att undanröja alla de brister som vidlåder det nuvarande antagningssystemet. Det är därför angeläget att riksdagen i ett antal avseenden som vi behandlar i denna motion kompletterar regeringens förslag.

Urval på betyg och prov

I propositionen föreslås att högskoleprovet i större utsträckning än idag skall kunna användas vid urval till högre utbildning. Förutom att en andel sökande skall kunna antas på betyg skall en andel kunna antas på grundval av prov. Dessa andelar skall enligt propositionen kunna variera mellan olika utbildningar inom intervallet en tredjedel till två tredjedelar.

Vi ställer oss bakom förslaget att ge studiefärdighetsprov en ökad betydelse för urvalet till utbildningslinjer. Därmed minskar man riskerna att ungdomar hamnar i "återvändsgränder" under sin utbildningstid och man ger även sökande med gymnasiebetyg "en andra chans". Däremot anser vi det inte rimligt att detta prov bara skall mäta allmänna studiefärdigheter.

Istället bör principen vara att provet utformas olika för olika linjer. Därigenom kan provet mäta olika intresse- och kunskapsprofiler vilket ger en ökad säkerhet att den sökande kommer ha förmåga att bedriva de aktuella studierna.

Vi har tidigare krävt att sådana förändringar måste vidtagas i tillträdesreglerna att fler platser garanteras sökande från gymnasiet. Detta krav blir nu i huvudsak tillgodosett. Det är angeläget att myndigheterna när de bestämmer respektive andel skall ta särskild hänsyn till att öka andelen platser på sådana linjer där antalet sökande med betyg är stort. I normalfallet bör därför hälften av platserna vara garanterade att tillfalla sökande med högst tre år gamla betyg. Därmed tillgodoses de sökande som kommer direkt från gymnasiet. Vad vi här har anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Allmän behörighet

I propositionen föreslås att nuvarande krav på allmän behörighet i huvudsak skall gälla. Detta avviker bl. a. från tillträdesutredningen som föreslog vissa skärpningar.

På sikt kan det enligt vår mening finnas anledning att ta upp frågan om det över huvud taget finns skäl att behålla den allmän behörigheten och om det inte är mer adekvat att ställa särskilda krav för de olika linjerna. dvs. bygga ut systemet med särskild behörighet.

Så länge den allmänna behörigheten bibehålls bör den dock utformas så att den fyller en funktion. Detta kräver enligt vår uppfattning att den i vissa sammanhang skärps. I fortsättningen bör den generella grund som skall vara gemensam för de studerande utgöra genomgången treårigt gymnasium. I och med den successiva förlängningen av de tvååriga gymnasielinjerna kommer allt fler som lämnar gymnasiet att få en kompetens motsvarande treåriga linjer. I enlighet med vad som föreslås i propositionen bör dock de förlängda gymnasielinjerna behandlas i en annan kvotgrupp än de nuvarande treåriga.

Vårt yrkande att kravet på den allmänna behörigheten skall skärpas till att motsvara genomgången treårigt gymnasium skall inte omöjliggöra att det för vissa kortare utbildningar i högskolan skall kunna räcka med att ha gått de tvååriga linjerna. I de fall detta skall anses tillräckligt bör det utformas som dispens från vad som annars gäller som krav på allmän behörighet. Förutsättningen att ge sådan dispens skall vara generös till dess att gymnasieskolans tvååriga linjer har förlängts till tre år.

Tillträdesutredningen hade föreslagit att den allmänna behörigheten skulle skärpas genom att betyget 3 från gymnasiet skulle krävas i engelska och svenska. Vi hyser sympati för att på detta sätt konkretisera de förkunskapskrav i dessa viktiga ämnen som sökande till högskolan bör ha. Emellertid anser vi att kopplingen till betyg kan göras först när vi avskaffat det nuvarande relativa betygssystemet och infört målrelaterade betyg, ett krav som folkpartiet drivit under lång tid.

Enligt nuvarande bestämmelser får en sökande som uppnått 25 års ålder och har minst fyra års yrkeserfarenhet själv bedöma om han eller hon har de kunskaper som behövs för särskild behörighet till fristående kurser i vad avser krav på gymnasiebetyg i olika ämnen, den s. k. självprövningsrätten. Regeringen föreslår att denna rätt utvidgas till att gälla också de krav på kunskaper i svenska och engelska som ligger i den allmänna behörigheten.

Det finns enligt vår uppfattning ett värde i att ha en självprövningsrätt för vissa fristående kurser av fort- och vidareutbildningskaraktär. Självprövningsrätten bör alltså inte vara generell utan det bör ankomma på antagningsmyndighet att avgöra vilka kurser som skall omfattas av denna rätt. I de fall självprövningsrätt skall gälla bör den omfatta samtliga sökande. Det finns enligt vår mening inte skäl att sökande som har fyllt 25 år själva skall få avgöra sin behörighet medan de som är ett år yngre tvingas redovisa sin formella behörighet.

Viktade betyg

I propositionen avfärdas tanken att nu införa någon form av viktade betyg. Enligt föredragande statsrådet kan frågan "övervägas" i det fortsatta utvecklingsarbetet med urvalsfrågorna.

Enligt vår uppfattning bör riksdagen emellertid nu göra ett klart ställningstagande till förmån för att införa en ordning med viktade betyg. Frågan är vilken form av viktning som bör tillämpas. I tillträdesutredningen diskuterades olika möjliga vägar. Utredningen stannade för ett förslag som innebär att vissa ämnen — svenska, engelska, matematik och de ämnen som ingår i kraven på särskild behörighet — skulle ges högre vikt än övriga betyg. Detta förslag anser vi vara en intressant utgångspunkt för vidare överväganden om hur en ordning med viktning skall kunna övervägas. Riksdagen bör nu begära att regeringen återkommer med ett förslag om viktade betyg.

Vi vill i detta sammanhang påminna om att folkpartiet i sin partimotion om skolan yrkade att det skall bli möjligt för den som så önskar att förbättra sitt slutbetyg från gymnasiet genom att göra en ny prövning av kunskaper. Vi upprepar här detta krav.

Bort med återvändsgränderna

De åtgärder som vi här föreslår — antagningsprov, viktade betyg och möjlighet att höja betyg — innebär sammantaget att dramatiken kring betygens utslagsgivande roll kommer att minska. Vidare innebär förslagen att de "återvändsgränder" som finns i nuvarande utbildningssystem kommer att bli färre.

Meriter från arbete och tidigare studier

I propositionen föreslås att betydelsen av arbetslivserfarenheten skall minska vid urvalet till utbildningslinjerna. I fortsättningen skall arbetslivser-

farenheten reduceras till 0,5 poäng och bara kunna tillgodoräknas som komplement till provurvalet.

Regeringens förslag innebär enligt vår uppfattning en mycket angelägen minskning av arbetslivserfarenhetens betydelse i samband med urvalet. Motivet till att införa meritvärdering av arbetslivserfarenhet var bl. a. att avhjälpa den sociala snedrekryteringen. Erfarenheterna sedan antagnings-systemet infördes 1977 har visat att den sociala snedrekryteringen till högskolan snarare har ökat än minskat. Något motiv att från denna utgångspunkt behålla arbetslivserfarenheterna i nuvarande form torde alltså inte kvarstå.

Tillträdesutredningen diskuterade två andra motiv för att bibehålla arbetslivserfarenheten enligt nuvarande omfattning, att stimulera ungdomar till studieuppehåll mellan skola och högskola och att genom meritering av arbetslivserfarenheten uppmuntra äldre sökande.

Inte heller dessa motiv anser vi vara hållbara för att låta arbetslivserfarenheten vara kvar enligt gällande ordning. Huruvida ungdomar skall söka till högskolan direkt eller göra ett uppehåll måste enligt vår mening vara ett val som ankommer på dem själva. Det avgörande för om den enskilde skall påbörja studier måste vidare vara om vederbörande har tillräckliga reella förkunskaper.

Vi delar därför regeringens synpunkt att det nu är dags att kraftigt minska meritvärdet av arbetslivserfarenheten. Vi förutsätter att regeringen när den så småningom bestämmer vilken form av arbetslivserfarenhet som i fortsättningen skall kunna tillgodoräknas bestämmer den till sådan verksamhet som kan anses relevant med hänsyn till den sökta linjen. Om så blir fallet kan arbetslivserfarenheten mäta sådana kunskaper från yrkeslivet som utgör en tillgång för framtida studier.

Jämsides med att man bibehåller ett visst meritvärde för relevant arbetslivserfarenhet bör man nu införa en möjlighet att vid urvalet ge poäng för sådana tidigare genomgångna akademiska utbildningar som är relevanta för den sökta kursen. Riksdagen bör hos regeringen begära att UHÄ får i uppdrag att utforma regler för en värdering av tidigare akademiska meriter.

Antagning av studerande med utländsk examen

Enligt propositionen skall i fortsättningen invandrarstuderande, flyktingar, nordiska studerande och svenskar med utländsk förutbildning i urvals-hänseende jämställas med sökande med svensk utbildning. Detta kräver i praktiken en prövning i varje enskilt fall av betyg från andra länder. Det är angeläget att denna prövning kan ske på ett sätt så att det snarare är helheten av de sökandes förkunskaper som bedöms än en värdering av innehållet i enskilda ämnen. För vissa internationella examina som är av erkänt hög kvalitet, t. ex. International Baccalaureate Diploma, bör granskningen kunna bli mer formell. Vad vi här har anfört bör riksdagen ge regeringen till känna.

Mot bakgrund av det anförda hemställs

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att studiefärdighetsprovet bör utformas olika för skilda linjer,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att vid fördelningen av platserna på linjer bör hälften av platserna reserveras till sökande med högst tre år gamla betyg,

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om skärpta krav för den allmänna behörigheten,

4. att riksdagen med avslag på regeringens förslag om s. k. självprövningsrätt beslutar att sådan rätt skall ges till alla sökande till vissa fristående kurser av fort- och vidareutbildningskaraktär efter beslut av antagningsmyndighet,

5. att riksdagen hos regeringen begär förslag till en ordning med viktade betyg i enlighet med vad som anförts i motionen,

6. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om möjlighet att förbättra slutbetyg från gymnasiet,

7. att riksdagen hos regeringen begär att UHÄ får i uppdrag att utforma regler som innebär att tidigare akademiska kurser utgör en merit vid urvalet till linjer,

8. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om bedömningen av utländska utbildningar.

Stockholm den 5 april 1988

Ylva Annerstedt (fp)

Kerstin Keen (fp)

Lars Leijonborg (fp)

Carl-Johan Wilson (fp)